ਪਾਵਨ ਸਰੂਪਾਂ (ਲੜੀਦਾਰ ਅਤੇ ਨਿਖੜਵੇਂ ਪਦਾਂ ਵਾਲੇ) ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਸੈਂਚੀਆਂ ਵਿਚ ਪਾਠ-ਭੇਦਾਂ ਅਤੇ ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਰਾਹੀਂ ਗਠਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅੰਤ੍ਰਿਮ ਰਿਪੋਰਟ।

੧. <u>ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ</u>

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼੍ਰੋ: ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਪੰਥਕ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਇਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਇਕਤ੍ਰਤਾ ਮਿਤੀ ੨੬ ਮਾਰਚ ੧੯੯੬ ਨੂੰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਵਿਚ ਬੁਲਾਈ ਗਈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਹੋਰ ਫੈਸਲਿਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਕ ਫੈਸਲੇ ਅਧੀਨ ਇਕ ਛੇ-ਮੈਂਬਰੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋ: ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਛਾਪੇ ਜਾ ਰਹੇ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪਾਂ (ਲੜੀਦਾਰ ਅਤੇ ਨਿਖੜਵੇਂ ਪਦਾਂ ਵਾਲੇ) ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਸੈਂਚੀਆਂ ਵਿਚਲੇ ਪਰਸਪਰ ਪਾਠ-ਭੇਦਾਂ ਅਤੇ ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨ-ਦੇਹੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੌਂਪੀ ਗਈ।

੨. <u>ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅੰਤ੍ਰਿਮ ਰਿਪੋਰਟ</u>

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਵਰਣਿਤ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਮਿਤੀ ੪.੫.੧੯੯੬ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਅਸੀਸ ਲੈ ਕੇ ਕਾਰਜ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਅਜ ਤਕ ੧੧੦੬ ਪੰਨੇ ਤਕ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਸਕਿਆ ਹੈ। ਏਥੋਂ ਤਕ ਦੇ ਪਾਠ-ਭੇਦਾਂ ਬਾਰੇ ਅਤਿ ਸੰਖੇਪ ਸਬਦਾਂ ਵਿਚ ਅੰਤ੍ਰਿਮ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲਾ ਕਾਰਜ ਸ਼੍ਰੋ: ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਉਸ ਰਿਪੋਰਟ ਪ੍ਰਤੀ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਜਾਣਨ ਮਗਰੋਂ ਹੀ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ।

੩. <u>ਲੜੀਦਾਰ ਅਤੇ ਨਿਖੜਵੇਂ ਪਦਾਂ ਵਾਲੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚਲੇ ਪਰਸਪਰ ਪਾਠ-ਭੇਦ</u>

੩.੧. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਲੜੀਦਾਰ ਸਰੂਪ (ਸੰਨ ੧੯੯੧) ਅਤੇ ਨਿਖੜਵੇਂ ਪਦਾਂ ਵਾਲੇ ਸਰੂਪ (ਸੰਨ ੧੯੯੪) ਵਿਚਲੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਰਸਪਰ ਮੇਲਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੇ ਜੋ ਪਾਠ-ਭੇਦ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ-ਗੋਚਰ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਨਾਲ ਨਥੀ ਅੰਤਿਕਾ 'ੳ' ਵਿਚ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

੩.੨. <u>ਪੈਰ-ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਸ਼ੁਧ ਰੂਪ ਵਿਚ ਛਪਾਈ</u>

੩.੨.੧. ਮੇਲਾਨ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਦੋਹਾਂ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪਾਂ ਵਿਚਲੀ ਸਮੱਗਰ ਬਾਣੀ ਦੀ ਛਪਾਈ ਵਿਚ ਪੈਰ-ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਛਪਾਈ ਸ਼ੁਧ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ। 'ਹ' ਦੇ ਸੂਚਕ ਪੈਰ-ਚਿੰਨ੍ਹ ਲਈ, ਨਿਖੜਵੇਂ ਪਦਾਂ ਵਾਲੇ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਵਿਚ (\) ਚਿੰਨ੍ਹ ਦੀ ਛਪਾਈ ਕੀਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਲੜੀਦਾਰ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਇਸ ਪੈਰ-ਚਿੰਨ੍ਹ ਲਈ ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਰੀ ਥਾਈਂ ਇਕ ਬਿੰਦੂ (.) ਜਿਹੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਦੀ ਛਪਾਈ ਕੀਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ~~ਕੇਹੀ ਰਸਮੋ-ਹੀਣੀ ਸਥਿਤੀ ਹੈ~~? 'ਹ' ਦੇ ਸੂਚਕ ਪੈਰ-ਚਿੰਨ੍ਹ ਦੇ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਦੋਵੇਂ ਸਰੂਪ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੇ।

੩.੨.੨. ਪੈਰ-ਚਿੰਨ੍ਹ 'ਯ' ਛਪਾਈ ਦੀ ਵੀ ਸਹੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਸੋ, 'ਹ' ਅਤੇ 'ਯ' ਦੇ ਸੂਚਕ ਪੈਰ-ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਸਰੂਪਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰੈਸ-ਕਲਮਾਂ ਸਪੈਸ਼ਲ ਤੌਰ ਤੇ ਬਣਵਾ ਕੇ ਪਾਵਨ-ਸਰੂਪਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਸੈਂਚੀਆਂ/ਗੁਟਕਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ੁਧ ਛਪਾਈ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

੩.੨.੩. ਭਾਰ-ਚਿੰਨ੍ਹ (ਹ) ਦੇ ਸਰੂਪ ਦੀ ਵਿਭਿਨਤਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਸੈਂਚੀਆਂ ਵਿਚ ਭਾਰ ਚਿੰਨ੍ਹ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਪਰਸਪਰ ਭੇਦ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਅੰਤਿਕਾ 'ਅ-ੲ-ਸ' ਵਿਚ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

੩.੨.੪. ਕੁਝ ਸ਼ਬਦਾਂ (ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ) ਵਿਚਲੇ ਕਿਸੇ ਅਖਰ ਥਲੇ ਪੈਰ- ਚਿੰਨ੍ਹ (੍) ਦੀ ਛਪਾਈ ਕੀਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅਖਰਾਂ ਦੇ ਥਲੇ ਇਹ ਚਿੰਨ੍ਹ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਮੁਕਤਾ-ਰੂਪ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨ ਕੋਈ 'ਲਗ' ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਪੈਰ-ਚਿੰਨ੍ਹ ਦੇ 'ਹਲੰਤ' ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੀ। ਅਜਿਹੇ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦਾਂ (ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ) ਦੀ ਸੂਚੀ ਅੰਤਿਕਾ-ਹ ਵਜੋਂ ਨਾਲ ਨਥੀ ਹੈ।

ਉਪਰ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪੈਰ-ਚਿੰਨ੍ਹ ਦੀ ਸੰਗਯਾ ਕੀ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਸ਼ੁਧ ਸਰੂਪ ਕੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਹੜੀ ਧੁਨੀ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਭਾਸ਼ਾ-ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਮਾਹਰ ਕੁਝ ਗੁਰਮਤੀ ਵਿਦਵਾਨ ਸਜਣਾਂ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਬੁਲਾਅ ਕੇ ਪੰਥ-ਪਧਰ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਨਿਰਣਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

੩.੩. <u>ਛਪਾਈ ਵਿਚ ਕੁਝ ਅਖਰਾਂ/ਲਗਾ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਟੁਟ-ਭਜ</u>

ਛਪਾਈ ਵਿਚ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਫਲ-ਸਰੂਪ ਲੜੀਦਾਰ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਖਰਾਂ/ਲਗਾਂ-ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਟੁਟ-ਭਜ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਗੋਚਰ ਹੋਈ ਹੈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਉਕਾਈਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਅੰਤਿਕਾ 'ਕ' ਵਜੋਂ ਨਾਲ ਨਥੀ ਹੈ। ਸਟਾਕ ਵਿਚ ਜਿੰਨੇ ਸਰੂਪ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚਲੇ ਟੁਟ-ਭਜ ਵਾਲੇ ਅਖਰਾਂ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਇਹ ਸਰੂਪ ਗੁਰਸਿਖ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਦਿਤੇ ਜਾਣ।

੩.੪. <u>ਨਾਸਕੀ-ਚਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਛਪਾਈ ਵਿਚ ਅਣਗਹਿਲੀ</u>

੩.੪.੧. ਮੇਲਾਨ ਸਮੇਂ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਨਾਸਕੀ-ਚਿੰਨ੍ਹ ਬਿੰਦੀ (ਂ) ਦੀ ਛਪਾਈ ਠੀਕ ਥਾਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਹੋਈ ਪਈ ਹੈ ਬੇਅੰਤ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਟੂਕ-ਮਾਤ੍ਰ ਕੁਝ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਅੰਤਿਕਾ 'ਖ' ਵਜੋਂ ਨਾਲ ਨਥੀ ਹੈ।

੩.੪.੨. ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛਾਪੇ ਦੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕਾਰਨ ਕੁਝ ਸਬਦਾਂ ਦੇ ਮੂਲਕ-ਅੰਗੀ ਨਾਸਕੀ-ਚਿੰਨ੍ਹ ਛਪਣੋ ਰਹਿ ਗਏ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਬੇਅੰਤ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਟੂਕ-ਮਾਤ੍ਰ ਕੁਝ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਅੰਤਿਕਾ 'ਗ' ਵਜੋਂ ਨਾਲ ਨਥੀ ਹੈ।

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚਲੇ ਨਾਸਕੀ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਮੂਲ-ਅਧਾਰ ਅਥਵਾ ਪੁਰਾਤਨ ਪਰਮਾਣੀਕ ਲਿਖਤੀ ਬੀੜ (ਾਂ) ਤੋਂ ਅਗਵਾਈ ਲਏ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਜਾਪਦੀ ਹੈ।

੩.੪.੩ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ (ਲੜੀਦਾਰ ਅਤੇ ਪਦ-ਛੇਦ) ਵਿਚ ਪਰਸਪਰ ਨਾਸਕੀ-ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਕਸਾਰਤਾ ਨਹੀਂ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਸੈਂਚੀਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਇਸ ਪਖੋਂ ਕਈ ਫਰਕ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਫਰਕਾਂ ਦੀ ਇਕ ਵਖਰੀ ਸੂਚੀ ਵੀ ਅੰਤਿਕਾ 'ਘ' ਵਜੋਂ ਨਾਲ ਨਥੀ ਹੈ।

੩.੫ <u>ਬਿਸ੍ਰਾਮ-ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਰਕ</u>

ਪਾਵਨ ਸਰੂਪਾਂ (ਲੜੀਦਾਰ ਅਤੇ ਪਦ-ਛੇਦ) ਵਿਚਲੀਆਂ ਕੁਝ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਬਿਸ੍ਰਾਮ-ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਪਰਸਪਰ ਕਈ ਫਰਕ ਹਨ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਸੈਂਚੀਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਬਿਸ੍ਰਾਮ-ਚਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਕਈ ਫਰਕ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਫਰਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸੂਚੀਆਂ ਅੰਤਿਕਾ 'ਙ' 'ਚ' 'ਛ' ਵਜੋਂ ਨਾਲ ਨਥੀ ਹਨ।

੩.੬. <u>ਪਾਵਨ ਸਰੂਪਾਂ ਦੀਆਂ ਵਖ ਵਖ ਐਡੀਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਪਾਠ-ਭੇਦ</u>

ਸ੍ਰੋ: ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪਾਂ ਦੀਆਂ ਬੀਤੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕਈ ਐਡੀਸ਼ਨਾਂ ਛਾਪੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਹਰ ਨਵੀਂ ਐਡੀਸ਼ਨ ਦੀ ਛਪਾਈ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਸੰਨ-ਸੰਮਤ ਬਾਰੇ ਸੂਚਨਾ ਬੀੜ ਦੇ ਸਰਵਰਕ ਉਤੇ ਦਿਤੀ

ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਪਰ ਪਿਛਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਐਡੀਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਛਪਾਈ ਸਮੇਂ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਅਜਿਹੀ ਸੂਚਨਾ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਚਲਤ ਐਡੀਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ (ਲੜੀਦਾਰ ਸਰੂਪ ਦਾਂ ਸੰਨ ੧੯੯੧, ਨਿਖੜਵੇਂ ਪਦਾਂ ਵਾਲੇ ਸਰੂਪ ਦਾ ਸੰਨ ੧੯੯੪) ਦਿਤੀ ਗਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਵਖ ਵਖ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਈਆਂ ਵਖ ਵਖ ਐਡੀਸ਼ਨਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੇਵਲ ਇਕ ਐਡੀਸ਼ਨ ਦਾ ਪਰਚਲਤ ਐਡੀਸ਼ਨ ਨਾਲ ਕੁਝ ਕੁ ਪੰਨਿਆਂ ਦੇ ਪੰਰਸਪਰ ਮੇਲਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੇ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਅਖਰਾਂ, ਲਗਾਂ-ਮਾਤ੍ਰਾਂ, ਸਿਰਲੇਖਾਂ, ਅੰਕਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਪਰਸਪਰ ਸੈਂਕੜੇ ਭੇਦ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੇਵਲ ਟੂਕ-ਮਾਤ੍ਰ ਫਰਕਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਕੁ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਅੰਤਿਕਾ 'ਜ' 'ਝ' 'ਵ' 'ਟ' ਵਜੋਂ ਨਾਲ ਨੱਥੀ ਹੈ।

ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਦੀ ਛਪਾਈ ਵਿਚ ਬਾਰ ਬਾਰ ਅਤੇ ਗੁਪਤੋ-ਗੁਪਤੀ ਪ੍ਰੈਸ-ਅਮਲੇ ਦੀ ਪਧਰ ਤੇ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਪਾਠ-ਸੁਧਾਈਆਂ ਦਾ ਸਿਖ ਸੰਗਤਾਂ ਉਤੇ ਅਣਸੁਖਾਵਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਪੰਥ-ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਸਥਾਈ ਹਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

੩.੭. ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਉਕਾਈਆਂ ਅਜੇ ਵੀ ਮੌਜੂਦ

ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ-ਖਾਤੇ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਪਾਠ-ਸੁਧਾਈਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਛਾਪੇ ਦੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕਾਰਨ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦਾਂ ਉਤੇ ਅਜੇ ਵੀ ਸਿਰਲੇਖ ਛਪਣੋਂ ਰਹੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਦੇ ਲਗ-ਮਾਤ੍ਰੀ ਸਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਉਕਾਈਆਂ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸੈਂਕੜੇ ਉਕਾਈਆਂ ਵਿਚੋਂ ਟੂਕ-ਮਾਤ੍ਰ ਕੁਝ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਅੰਤਿਕਾ 'ਠ' 'ਡ' 'ਢ' 'ਣ' ਵਜੋਂ ਨਾਲ ਨਥੀ ਹੈ।

੩.੮. ਬੀੜਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਧ ਲਿਖਾਈ/ਛਪਾਈ ਵਿਚ ਕੌਮੀ ਅਣਗਹਿਲੀ

ਆਰੰਭ ਕਾਲ ਵਿਚ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਦੇ ਹਥ-ਲਿਖਤੀ ਉਤਾਰੇ ਸੁ-ਸਿਖਿਅਤ ਅਤੇ ਅਣ-ਸਿਖਿਅਤ, ਦੋਹਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ। ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਹਥ-ਲਿਖਤੀ ਉਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ੁਧਤਾਈ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਕੌਮ ਵਲੋਂ ਸੰਸਥਕ ਪਧਰ 'ਤੇ ਕੋਈ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੋਣ। ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਛਾਪਾ-ਖਾਨਾ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ ਤਾਂ ਪਾਵਨ ਬੀੜਾਂ ਦੀ ਛਪਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਵਪਾਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕਾਂ ਵਲੋਂ ਹੀ ਹਥਿਆਇਆ ਗਿਆ। ਇਕ ਸਮਾਂ ਅਜਿਹਾ ਵੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਪਾਵਨ ਬੀੜਾਂ ਦੀ ਛਪਾਈ ਦਰਜਨ ਕੁ ਦੇ ਕਰੀਬ ਵਪਾਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕਾਂ ਵਲੋਂ ਕਰਵਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਸ਼ੁਰੂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਕਈ ਸਿਆਣੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਭੈ-ਭਾਵਨੀ ਵਜੋਂ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਦੀ ਛਪਾਈ ਵਿਚ ਹੋ ਗਈਆਂ ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਦਾ ਸੋਧ-ਪਤਰ ਵੀ ਛਾਪਦੇ ਰਹੇ (ਵੇਖੋ ਅੰਤਿਕਾ 'ਤ')। ਪਰ ਫਿਰ ਇਹ ਪਿਰਤ ਵੀ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਵੀ ਵਪਾਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕਾਂ ਵਲੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਛਪਾਈ ਦੀ ਸ਼ੁਧਤਾਈ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਸੰਸਥਕ-ਪਧਰ 'ਤੇ ਜਾਂ ਕੌਮੀ ਪਧਰ ਤੇ ਕਿਸੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਕੋਈ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ।

ਇਸ ਕੌਮੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਦੇ ਫਲ-ਸਰੂਪ ਲਿਖਤ ਅਥਵਾ ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਵਿਚ ਨਿਰੰਤਰ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਅਧੋਗਤੀ ਦੇ ਪੇਸ਼-ਨਜ਼ਰ ਸੂਝਵਾਨ ਸਿਖ ਵਿਦਵਾਨ ਭਾ: ਸਾ: ਭਾਈ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ੧੯੩੨ ਵਿਚ 'ਗੁਰਮਤਿ ਨਿਰਣਯ' ਦੀ ਉਥਾਨਕਾ ਵਿਚ ਸਮੁੱਚੀ ਕੌਮ ਨੂੰ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦੇਣ ਤੇ ਮਜਬੂਰ ਹੋਣਾ ਪਿਆ:-

> "...........ਵਾਹ ਲਗਦੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸੁਧ ਛਾਪਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨੌਜਵਾਨ ਮਿਤ੍ਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲੈਕਚਰਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਵਿਦਿਆ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਸੋਧ

ਵਿਚ ਇਕ ਖਤਰਾ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਵਲ ਪੰਥ ਦੇ ਮੁਖੀ ਜਥਿਆਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਦਿਵਾਏ ਬਿਨਾਂ ਮੈਂ ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਸਸਤਾ ਵੇਚਣ ਦੀ ਦੌੜ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਲਗ, ਕੰਨੇ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਅਸ਼ੁਧੀਆਂ ਆ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰ ਜਥੇ ਨੇ ਇਹ ਬੀੜਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਆਪਣੇ ਜ਼ੁੰਮੇ ਨ ਲਿਆ ਤਾਂ ਥੋੜੇ ਚਿਰ ਮਗਰੋਂ ਸੁਧ ਪਾਠ ਸਹੀ ਕਰਨਾ ਅਤਿ ਕਠਿਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਜੋ ਸੁਧ ਤੋਂ ਸੁਧ ਬੀੜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਲੀਤਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤਾਂ ਵੀ ਕੋਈ ਉਕਾਈ ਰਹਿ ਗਈ ਹੋਵੇ।

-ਉਥਾਨਕਾ ਗੁਰਮਤਿ ਨਿਰਣਯ ਪੰਨਾ 'ਸ'

ਜਦੋਂ ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਸੰਗਤਾਂ ਵਲੋਂ ਵਾ-ਵੇਲਾ ਉਠਿਆ ਤਾਂ ਸ੍ਰੋ: ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪਾਂ ਦੀ ਛਪਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਕਾਫੀ ਸੁਧਾਰ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਕੰਮ ਅਜੇ ਵੀ ਪੂਰਨ ਤਸੱਲੀ-ਬਖਸ਼ ਨਹੀਂ।

੩.੯. ਗਲਤ-ਫਹਿਮੀ ਦਾ ਸਮਾਧਾਨ

ਬੀੜਾਂ ਦੀ ਛਪਾਈ ਸੰਬੰਧੀ ਵਾਸਤਵਿਕ ਸਮੱਸਿਆ ਤੋਂ ਬੇ-ਖਬਰ ਕੁਝ ਵੀਰ ਗਲਤ-ਫਹਿਮੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਕੇ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚਲੀਆਂ ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਉਤੇ ਕੁਫ਼ਰ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਥਾਪਣ ਤਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਅਜਿਹੇ ਵੀਰ ਆਪਣੀ ਹਠ-ਧਰਮੀ ਛਡ ਕੇ ਧੀਰਜ-ਤਹੱਮਲ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ-ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਆਉਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬੀੜਾਂ ਦੀ ਛਪਾਈ ਵਿਚ ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਸ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ 'ਹਊ-ਪਰ੍ਹੇ' ਹੀ ਕਰਦੇ ਜਾਈਏ ਜਾਂ ਪੰਥਕ ਪਧਰ 'ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸਥਾਈ ਹਲ ਲੱਭਣ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹੋਇਆ ਜਾਵੇ।

ਹੋਰ, ਧਰਮਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪੋ ਅਪਣੇ ਧਰਮ-ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਉਕਾਈਆਂ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਰੂਪ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਅਵੇਸਲੇ ਹੋਏ ਬੈਠੇ ਹਾਂ, ਆਖਰ-ਕਿਉਂ? ਬਾਕੀਆਂ ਦੇ ਤਾਂ ਕੇਵਲ 'ਧਰਮ-ਗ੍ਰੰਥ' ਹਨ, ਸਾਡਾ 'ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ' ਹੈ। ਸਾਡੀ ਜ਼ਿਮੇਦਾਰੀ ਕਿਤੇ ਵਧ ਹੈ।

ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ 'ਅਭੁਲੁ ਗੁਰੂ ਕਰਤਾਰੁ' ਦਾ ਅਭੁਲ ਸਰੂਪ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਕੋਈ ਉਕਾਈ ਸਮਝਣੀ ਕੁਫ਼ਰ ਹੈ। ਗਲਤੀਆਂ ਕੇਵਲ ਛਪਾਈ ਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਹੀ ਤੁਰਤ ਦੂਰ ਕਰਨੀਆਂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੇਰੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਸਮੱਸਿਆ ਹੋਰ ਉਲਝਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਖਬਰਦਾਰ ਹੋਈਏ! ਸਾਵਧਾਨ ਹੋਈਏ!

ਸੋ, ਅਜਿਹੀਆਂ ਲਿਖਤ/ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਬਾਰੇ ਛਾਪੇ ਦੀ ਪ੍ਰਚਲਤ ਬੀੜ ਦਾ ਮੂਲ-ਅਧਾਰ ਅਥਵਾ ਪਰਮਾਣੀਕ ਹਥ-ਲਿਖਤ ਬੀੜ (ਾਂ) ਨਾਲ ਸਮੁੱਚਾ ਮੇਲਾਨ ਕਰ ਕੇ, ਪੰਥਕ ਪਧਰ ਤੇ ਚਾਰਾ-ਜੋਈ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੈਸ-ਅਮਲੇ ਦੇ ਪਧਰ ਤੇ ਅੰਦਰ-ਖਾਤੇ ਨਿਰੰਤਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆ ਪਾਠ-ਸੁਧਾਈਆਂ ਦੀ ਪਿਰਤ ਇਤਰਾਜ਼-ਯੋਗ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਾਨੀ-ਕਾਰਕ ਵੀ ਹੈ।

੩.੧੦ ਜੁੜਤ-ਪਦਾਂ ਦੇ ਨਿਖੜਵੇਂ ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜਾਂ ਦੀ ਛਪਾਈ

ਪੁਰਾਤਨ ਲਿਖਤੀ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਲਿਖਾਈ ਲੜੀਦਾਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਸ਼੍ਰੋ: ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਵੀ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਦੀ ਛਪਾਈ ਲੜੀਦਾਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਵਪਾਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਰੀਸੇ ਸ਼੍ਰੋ: ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਵੀ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਦੀ ਛਪਾਈ ਨਿਖੜਵੇਂ ਪਦਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਰਵਾਈ ਗਈ। ਨਿਖੜਵੇਂ ਪਦਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਦੀ

ਨਿਖੜਵੇਂ ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਖੇੜ-ਵਿਧੀ ਬਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਪਰਸਪਰ ਮਤ-ਭੇਦ ਹਨ।

ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਆਏ ਸਮੱਗਰ ਜੁੜਤ-ਪਦਾਂ (ਜੋ ਤਕਰੀਬਨ ਪੰਜ ਕੁ ਸੌ ਹਨ) ਦੇ ਨਿਖੜਵੇਂ ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜਾਂ ਬਾਰੇ ਪੰਥਕ ਪਧਰ 'ਤੇ ਨਿਰਣਾ ਕਰ ਕੇ ਪੰਥ-ਪ੍ਰਵਾਣਿਤ ਨਿਖੜਵੇਂ ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜਾਂ ਦੀ ਛਪਾਈ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਵਿਚ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਦੀਆਂ ਸੈਂਚੀਆਂ ਵਿਚ ਇਕਸਾਰ ਕਰਵਾਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

੪. ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਸੈਂਚੀਆਂ

੪.੧. ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿਚ ਵਰਣਤ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਤਥ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਖਿਚਦੇ ਹਨ:-

"ਪਾਠ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਉਸ ਬੀੜ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਸ: ਸ: ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਤੋਂ ਕਰ ਕੇ ਲਿਆਏ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭ੍ਰਾਤਾ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅਤੀ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਸੋਧੀ ਹੋਈ ਬੀੜ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਏ।"

ਦੂਜੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਹੋਰ ਵਧਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ:-

੧ ....

੨. ....

੩. <u>ਪਾਠ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਸੁਧਾਈ ਕਰਕੇ ਨਾਵੇਂ ਮਹਲੇ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੀ।</u>

੪. ....

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਪਾਵਨ ਬੀੜਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਦੀ ਦੂਜੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਅਤੇ ਅੰਤਿਮ ਐਡੀਸ਼ਨ ਦੋਵੇਂ ਸੰਮਿਲਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। (ਦੂਜੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਕੇਵਲ ਪਹਿਲੀਆਂ ਦੋ ਸੈਂਚੀਆਂ ਹੀ ਉਪਲਬਧ ਹੋ ਸਕੀਆਂ ਇਸ ਲਈ ਤੀਜੀ ਅਤੇ ਚੌਥੀ; ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸੈਂਚੀਆਂ, ਤੀਜੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਸੰਮਿਲਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ।)

ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਉਪਰ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦੇ ਨੰ: ੩ ਉਤੇ ਪਾਠ-ਸੁਧਾਈਆਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, <u>ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਦੀ ਛਪਾਈ ਸ਼੍ਰੋ: ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੇਠ ਆਉਣ ਮਗਰੋਂ, ਇਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਪੰਥਕ-ਪਧਰ 'ਤੇ ਗੰਭੀਰ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕੀਤੇ ਬਗੈਰ ਇਹਨਾਂ ਉਤੇ ਲਕੀਰ ਫੇਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਕਾਰਨ ਗੁਰੂ ਜਾਣੇ! ਇਹ ਬੜਾ ਗੰਭੀਰ ਮਾਮਲਾ ਹੈ।</u>

੪.੨. ਕਰਤਾਰਪੁਰੀ ਬੀੜ ਦੇ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਅਣਦੇਖੀ

ਸ਼ਬਦਾਰਥੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਉਪਰੋਕਤ ਲਿਖਤ ਤੋਂ ਵਿਦਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਸੈਂਚੀਆਂ ਵਿਚਲੀ ਮੂਲ-ਬਾਣੀ ਦੀ ਪਾਠ-ਸੁਧਾਈ ਉਸ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰੀ ਬੀੜ ਨਾਲ ਸੋਧੀ ਹੋਈ ਸੀ ਪਰ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਸੈਂਚੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਇਹ ਤੱਥ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਵਿਚਲੀ ਮੂਲ-ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕਰਤਾਰਪੁਰੀ ਬੀੜ ਦੇ ਕਈ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਸ਼ਬਦਾਰਥੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵਲੋਂ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਅਣਦੇਖੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਪਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧੀ ਵਤੀਰੇ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕਿਧਰੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਕੁਝ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਅੰਤਿਕਾ 'ਥ' ਵਜੋਂ ਨਾਲ ਨੱਥੀ ਹੈ।

੪.੩. ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਸੈਂਚੀਆਂ ਦੇ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਨਾਲ ਪਾਠ-ਭੇਦ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਦੀਆਂ ਦੋਹਾਂ ਐਡੀਸ਼ਨਾਂ (ਦੂਜੀ/ਤੀਜੀ ਅਤੇ ਸਤਵੀਂ) ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਪਰਸਪਰ ਮੇਲਾਨ ਕਰਨ 'ਤੇ ਜੋ ਪਾਠ-ਭੇਦ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਗੋਚਰ ਹੋਏ, ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸੂਚੀਆਂ ਅੰਤਿਕਾ 'ਦ' 'ਧ' ਵਜੋਂ ਨਾਲ ਨੱਥੀ ਹਨ।

੪.੪. ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਸੈਂਚੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਖ ਵਖ ਐਡੀਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਪਰਸਪਰ ਪਾਠ-ਭੇਦ

ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਸੈਂਚੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਖ ਵਖ ਐਡੀਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਮੂਲ-ਬਾਣੀ ਦੇ ਪਰਸਪਰ ਬੇਅੰਤ ਪਾਠ-ਭੇਦ ਹਨ। ਕੁਝ ਪਾਠ-ਭੇਦ ਛਪਾਈ ਦੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਕਾਰਨ ਹਨ ਪਰ ਕਈ ਪਾਠ-ਭੇਦ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਪਾਠ-ਸੁਧਾਈਆਂ ਕਾਰਨ ਹਨ। ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਦੀ ਦੂਜੀ/ਤੀਜੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਵਿਚ ਮੰਗਲਾਂ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਵਰਤਮਾਨ ਐਡੀਸ਼ਨ ਵਿਚਲੀ ਤਰਤੀਬ ਤੋਂ ਅਡਰੀ ਹੈ। ਵਰਤਮਾਨ ਐਡੀਸ਼ਨ ਵਾਲੀ ਤਰਤੀਬ ਪੰਥਕ ਫੈਸਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ। ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਦੀ ਛਪਾਈ ਵਿਚ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਕਾਰਨ ਬੇਅੰਤ ਅਸ਼ੁਧੀਆਂ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

੪.੫. ਮਹਲਾ ੯ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਛਪਾਈ ਵਿਚ ਪਾਠ-ਭੇਦ

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿਚਲੇ ਉਲੇਖ ਤੋਂ ਵਿਦਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਦੀ ਦੂਜੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦਾਰਥੀ ਵਿਦਵਾਨ-ਮੰਡਲੀ ਵਲੋਂ ਮਹਲਾ ੯ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚਲੀਆ ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਪਾਠ-ਸੁਧਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਦੀਆਂ ਮਗਰਲੀਆਂ (ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਛਪਣ ਵਾਲੀਆਂ) ਐਡੀਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਮਹਲਾ ੯ ਦੀ ਮੂਲ-ਬਾਣੀ ਦੀ ਛਪਾਈ ਦੂਜੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਵਖ ਵਖ ਐਡੀਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਕਾਫ਼ੀ ਰੋਲ-ਘਚੋਲਾ ਪਾਇਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਦੀ ਦੂਜੀ/ਤੀਜੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਮਹਲਾ ੯ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ-ਸਰੂਪਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਦੀ ਅੰਤਲੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਮੂਲ-ਬਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ-ਸਰੂਪਾਂ ਦੇ ਪਰਸਪਰ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਲਗ-ਮਾਤ੍ਰੀ ਭੇਦ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਪਾਠ-ਭੇਦਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਅੰਤਿਕਾ 'ਨ' ਵਜੋਂ ਨਾਲ ਨਥੀ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮਤੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਇਹਨਾਂ ਲਗ-ਮਾਤ੍ਰੀ ਪਾਠ-ਭੇਦਾਂ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਵਾ ਕੇ ਪੰਥਕ ਪੱਧਰ ਉਤੇ ਨਿਰਣਾ ਲਏ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

੪.੬. ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਛਪਾਈ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸੈਟਿੰਗ

ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਦੀ ਦੂਜੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਵਿਚ ਮੂਲ-ਬਾਣੀ ਦੀ ਛਪਾਈ ਗੁਰਪੁਰਵਾਸੀ ਪ੍ਰਿੰ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਵਿਚ ਕਰਵਾਈ ਸੀ। ਇਸ ਐਡੀਸ਼ਨ ਦੀ ਛਪਾਈ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸੈਟਿੰਗ ਅਰਥ-ਭਾਵ ਦੇ ਪਖੋਂ ਬੜੀ ਮਹੱਤਵ-ਪੂਰਨ ਹੈ। ਕੁਝ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਿਆਂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਕੁਝ ਵਿਚ ਵਾਲ-ਵਿਥ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਕੁਝ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਵਖਰਾ ਛਾਪਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਦੀਆਂ ਮਗਰਲੀਆਂ ਐਡੀਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਛਪਾਈ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸੈਟਿੰਗ ਬਾਰੇ ਲਾ-ਪ੍ਰਵਾਹੀ ਵਰਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਦੀ ਟੈਕਨੀਕ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ-ਪਰਮਾਰਥ ਦੀ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਸਜਣਾਂ ਦੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਵਿਚ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਦੀ ਦੂਜੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਵਿਚਲੀ ਸ਼ਬਦ-ਸੈਟਿੰਗ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਦੀ ਅਗੇ ਨੂੰ ਛਪਣ ਵਾਲੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਦੀ ਛਪਾਈ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ-ਸੈਟਿੰਗ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਸੈਂਚੀਆਂ ਅਤੇ ਨਿਖੜਵੇਂ ਪਦਾਂ ਵਾਲੇ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ, ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕਸਾਰ ਹੋਵੇ।

ਲੜੀਦਾਰ ਸਰੂਪ, ਨਿਖੜਵੇਂ ਪਦਾਂ ਵਾਲੇ ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਸੈਂਚੀਆਂ ਵਿਚ ਹਰੇਕ ਪੰਨੇ ਉਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਛਪਾਈ ਵਿਚ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਇਕਸਾਰਤਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

੪.੭. ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਦੀਆਂ ਅਰਥ-ਟਿਪਣੀਆਂ ਦੇ ਰੀਵੀਊ ਦੀ ਲੋੜ

ਸ਼ਬਦਾਰਥੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵਲੋਂ ਲੜੀਦਾਰ ਬੀੜ ਵਿਚਲੇ ਜੁੜਤ-ਪਦਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਨਿਖੜਵੇਂ ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰ ਕੇ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਦੀ ਦੂਜੀ ਅਤੇ ਤੀਜੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਵਿਚ ਛਾਪੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਦ-ਅਰਥ ਸਾਹਮਣੇ ਪੰਨੇ ਦੀਆਂ ਅਰਥ-ਟਿਪਣੀਆਂ ਵਿਚ ਦਿਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਦੀਆਂ ਮਗਰਲੀਆਂ ਐਡੀਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਛਪਾਈ ਸਮੇਂ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜ ਬਦਲੇ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਸਾਹਮਣੇ ਪੰਨੇ 'ਤੇ ਅਰਥ-ਟਿਪਣੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਹੀ ਛਪ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ

ਟਪਲਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਲਈ ਟੂਕ-ਮਾਤ੍ਰ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਥਲੇ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ:-

ਪੰਨਾ	ਅੰਕ/ਪਦਾ	ਦੂਜੀ ਛਾਪ ਵਿਚਲਾ ਪਾਠ	ਸਤਵੀਂ ਛਾਪ ਵਿਚਲਾ ਪਾਠ	ਹਵਾਲਾ
੨੪	੪॥੨੭॥ ਰਹਾਉ/੧	ਜਾਣਸਹਿ	ਜਾਣ ਸਹਿ	੨, ਮਤ ਜਾਣਸੇਂ......
੧੪੮	ਪਉੜੀ ੨੩ ਸਲੋਕ ੧/੨	ਕਿ ਸੁਕ	ਕਿਸੁਕ	੨੮. ਖੁਸ਼ਕ, ਤਿਹਾਏ।
੨੫੬	ਪਉੜੀ ੩੧ ਤੁਕ [illegible]	ਸੋਭਾਦੂ	ਸੋਭਾ ਦੂ	੨੬. ਸੋਭਾ ਵਾਲਾ
੩੨੯	੩॥੩੩॥ ਰਹਾਉ/੧	ਕੀਨ	ਕੀ ਨ	ਕਿਵੇਂ?
੪੧੬	੮॥੯॥ ੨	ਦਰਸਨ	ਦਰਸ ਨ	ਦਰਸਨ।
੪੩੩	੩੫॥੧॥ ੧੯/੩	ਤਰਨਾ	ਤਰ ਨਾ	੧੯. ਨਾ ਅਸੀਂ ਤਰਨਾ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ.........

ਇਸ ਪਖੋਂ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਸੈਂਚੀਆਂ ਦਾ ਸਮੁਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਰੀਵੀਊ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ।

੪.੮. ਵਖ ਵਖ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚਲੇ ਪਾਠ-ਭੇਦਾਂ ਬਾਰੇ ਟਿਪਣੀਆਂ

ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਦੀਆਂ ਅਰਥ-ਟਿਪਣੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪੰਨਿਆਂ 'ਤੇ ਬੀੜਾਂ ਦੇ ਪਾਠ-ਭੇਦਾਂ ਬਾਰੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਨੋਟ ਦਿਤੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ:ਜਿਵੇਂ:

ਟਿਪਣੀ ਦਾ ਵੇਰਵਾ	ਪੰਨਾ ਨੰਬਰ ਦਾ ਹਵਾਲਾ
'ਕਈ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਪਾਠ--------ਹੈ।'	ਪੰਨਾ ੫੮, ੬੨, ੧੧੫, ੧੬੬, ੨੧੩, ੩੩੪, ੪੦੯, ੫੦੫, ੫੦੮, ੬੩੬, ੭੧੦, ੮੦੭, ੩੯, ੭੪, ੮੩, ੯੫੦, ੭੦, ੧੦੦੦, ੩, ੧੪, ੧੧੦੩, ੬੨,੬੪, ੬੬,੬੯, ੮੯, ੯੪, ੯੫, ੧੨੫੫, ੮੨, ੯੪, ੧੩੧੯, ੨੧, ੨੩, ੫੧, ੫੨, ੮੬ ੧੪੧੭
'ਕਰਤਾਰਪੁਰੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਪਾਠ-ਹੈ।'	ਪੰਨਾ ੫੩੭, ੭੭੮, ੮੦੨, ੯੫੪, ੫੫, ੬੮, ੧੦੭੧ ੮,੨੫, ੫੨, ੧੧੩੯, ੯੫, ੧੨੧੫, ੩੬, ੫੧, ੫੩, ੬੩, ੬੪, ੭੩, ੭੮, ੯੬, ੧੩੦੨, ੫, ੨੯, ੩੧, ੪੯, ੫੩, ੫੭, ੫੯, ੭੫, ੭੬,੮੨, ੧੪੧੪, ੧੬

ਇਹ ਨੋਟ ਜਨ-ਸਾਧਾਰਨ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਦੁਬਿਧਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਨੋਟ ਦੇਣ ਵੇਲੇ ਸ਼ਬਦਾਰਥੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਅਸਲੀ ਮਨਸ਼ਾ ਕੀ ਸੀ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਆਖ ਸਕਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ। ਇਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਪੰਥਕ ਪਧਰ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਜਰੂਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਵਿਚ ਛਪ ਰਹੇ ਪਾਠ ਹੀ ਸ਼ੁਧ ਹਨ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਹਨਾਂ ਨੋਟਾਂ (ਟਿਪਣੀਆਂ) ਨੂੰ ਛਪਾਈ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ?

੫. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪੰਥ-ਪ੍ਰਵਾਣਿਤ ਉਚਾਰਣ-ਬੋਧ ਅਤੇ ਅਰਥ-ਬੋਧ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸ਼ੁਧ ਉਚਾਰਣ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਦਿਆਂ ਬੀਤੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋ: ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਵਖ ਵਖ ਥਾਈਂ ਪਾਠ-ਬੋਧ ਸਮਾਗਮ ਕਰਵਾਏ ਗਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵਖ ਵਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵਲੋਂ ਆਪਣੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਪਾਠ-ਬੋਧ ਸਮਾਗਮ ਨਿਰੰਤਰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਪਾਠ-ਬੋਧ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਉਚਾਰਣ ਵਿਚ ਇਕਸਾਰਤਾ ਨਹੀਂ। ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਅਖਰਾਂ ਨੂੰ ਲਗੇ ਹ੍ਰਸ੍ਵ ਸ੍ਵਰਾਂ ਸਿਹਾਰੀ (ਿ) ਅਤੇ ਔਂਕੜ (ੁ) ਨੂੰ ਉਚਾਰਣ ਦਾ ਭਾਗ ਬਨਾਉਣ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਕੇਵਲ ਅਰਥਾਂ ਨਾਲ ਦਸ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਚਾਰਣ ਵਿਚ ਛਡੇ ਜਾਣ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨ ਸਬਦਾਂ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਸ੍ਵਰਾਂ ਦਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਆਕਰਣ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਨਾਸਕੀ ਉਚਾਰਣ ਕਰਨ ਦਾ ਪਖ ਪੂਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਕਈ ਇਸ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਰਵਾਇਤ ਇਸ ਦੀ ਹਾਮੀ ਭਰਦੇ ਹਨ। ਉਚਾਰਣ ਦੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਵਾਦ-ਗ੍ਰਸਤ ਪੱਖ ਹਨ; ਜਿਵੇਂ:-

(੧) ਕਈ ਸ਼ਬਦਾਂ (ਮਸਕਤਿ, ਮੁਸਲਾ ਆਦਿ) ਦਾ ਅਰਥ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚਲੇ ਕਿਸੇ ਅਖਰ ਦੀ ਧੁਨੀ ਦੇ ਦੁੱਤ (ਅਧਕ ਸਹਿਤ) ਉਚਾਰਣ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਹੀ ਨਿਖਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕਈ ਸਜਣ ਅਜਿਹੇ ਉਚਾਰਣ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ ਹਨ।

(੨) ਕਾਨ (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ), ਨਾਨਾ (ਨਿਕਾ), ਕੰਨ (ਕੰਧਾ) ਆਦਿ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅੰਤਲੇ 'ਨ' ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਭਾਰ ਸਹਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਸਪਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕਈ ਸਜਣ ਅਜਿਹੇ ਉਚਾਰਣ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ ਹਨ।

(੩) ਕਈ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸੂਚਨਾਵਾਂ ਅੰਕਿਤ ਹਨ; ਜਿਵੇਂ:-

"ਮਹਲੇ ਪਹਿਲੇ ਸਤਾਰਹ ਅਸਟਪਦੀਆ॥ (ਪੰਨਾ੬੪)"
"ਸਤ ਚਉਪਦੇ ਮਹਲੇ ਚਉਥੇ ਕੇ॥ (ਪੰਨਾ ੯੬)"
"ਇਹੁ ਸਲੋਕੁ ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਪੜਣਾ॥ (ਪੰਨਾ ੨੬੨)"

ਕਈ ਵਿਦਵਾਨ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਇਹਨਾਂ ਸੂਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਚਾਰਣ ਦਾ ਭਾਗ ਬਨਾਉਣ ਦੇ ਮੁਦਈ ਹਨ ਜਦ ਕਿ ਕਈ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਛਡ ਦੇਣ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਹਨ।

(੪) 'ਮਹਲਾ' ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਕਈ ਵੀਰ 'ਮਹੱਲਾ' ਵਾਂਗ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ 'ਮਹਿਲਾ' ਵਾਂਗ।

(੫) ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਅਤੇ ਅੰਤਲੇ ਮੁਕਤਾ ਰੂਪ 'ਹ' ਦਾ ਉਚਾਰਣ 'ਹਿ' ਵਾਂਗ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਲਿਖਤੀ ਸਰੂਪ ਦਾ ਅਨੁਸਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

(੬) ਕੁਝ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਵਿਚ 'ਮਹਲੇ' ਅਥਵਾ 'ਘਰ' ਬਾਰੇ ਸੂਚਨਾ ਅੰਕਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਹੈ; ਜਿਵੇਂ:-

"ਰਾਗੁ ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ਪਹਿਲਾ ੧ ਘਰੁ ੧॥ (ਪੰਨਾ ੧੪)"
"ਗੂਜਰੀ ਮਹਲਾ ੩ ਤੀਜਾ॥ (ਪੰਨਾ ੪੯੨)"
"ਸ੍ਰੀ ਕਬੀਰ ਜੀਉ ਕਾ ਚਉਪਦਾ ਘਰੁ ੨ ਦੂਜਾ॥ (ਪੰਨਾ ੫੨੪)"
"ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਪਹਿਲੇ ਕੇ ੧॥ (ਪੰਨਾ ੧੩੮੯)"

ਕਈ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਅੰਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਏ ਮਹਲੋ/ਘਰ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਦੇ ਉਚਾਰਣ ਦੀ ਸੇਧ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅੰਕਿਤ ਸੂਚਨਾ ਰਾਹੀਂ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਦੋਹਾਂ ਸੂਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੇਵਲ ਇਕ ਨੂੰ ਉਚਾਰਣ ਦਾ ਭਾਗ ਬਨਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕਈ ਸਜਣ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਉਚਾਰਣ ਦਾ ਪਖ ਪੂਰਦੇ ਹਨ।

(੭) ਰਾਗ ਰਾਮਕਲੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਪਉੜੀ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਰਹਾਉ ਦੀ ਤੁਕ "ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਸਚੇ ਪਾਤਿਸਾਹ ਤੂ ਸਚੀ ਨਾਈ" ਹੈ। ਕਈ ਵਿਦਵਾਨ ਇਸ ਰਹਾਉ ਵਾਲੀ ਪੰਗਤੀ ਨੂੰ ਵਾਰ ਦੀ ਹਰ ਪਉੜੀ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਉਚਾਰਣ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਕਈ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ ਹਨ।

(੮) ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਜਾਂ ਅੰਤ ਵਿਚ ਆਏ 'ਯ' ਅਤੇ ਪੈਰ-ਚਿੰਨ੍ਹ 'ਵ' ਦੇ ਉਚਾਰਣ ਬਾਰੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਵਖਰੇਵਾਂ ਹੈ।

ਸੋ, ਉਚਾਰਣ ਦੇ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਮੂਚੇ ਪਖਾਂ ਬਾਰੇ ਪੰਥਕ ਪਧਰ 'ਤੇ ਨਿਰਣੇ ਲਏ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

੬. ਅਰਥ-ਬੋਧ

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਮਗਰ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸਟੀਕ ਫਰੀਦਕੋਟੀ ਟੀਕੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ। ਇਹ ਟੀਕਾ ਗਿਆਨੀ ਬਦਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਸਨਾਤਨ ਵਿਦਵਾਨ-ਮੰਡਲੀ ਵਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਹੁਣ ਤਕ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤੌਰ ਤੇ ਕੀਤੇ ਕਈ ਟੀਕੇ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਤੁਲਨਾਤਮਿਕ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ 'ਤੇ ਬਹੁਤੀ ਥਾਈਂ ਅਰਥ-ਭੇਦ ਨਜ਼ਰੀ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਟੀਕਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਇਕ ਤੁਕ ਦੇ ਇਕ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੰਜ-ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਟੀਕ ਦੇ ਮੁਖ-ਬੰਧ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:-

> "ਇਸ 'ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ' ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦਾ
> ਅਰਥ ਇਕੋ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਪਰਿਪਾਟੀ ਕਈ ਕਈ ਅਰਥ ਖਿਚ ਕੇ
> ਕਰਨ ਦੀ ਨਵੀਨ ਚਲੀ ਹੈ, ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਅਲੋਚਕ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਲੋਕ ਕਈ ਕਚ-ਘਰੜ ਗਿਆਨੀਆਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਟੀਕਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲਦੇ ਗਲਤ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਹਥ-ਠੋਕਾ ਬਣਾ ਕੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਰੁਧ ਭੰਡੀ-ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਸਾਧਾਰਨ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭੁਚਲਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੋ, ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ, ਪੰਥ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸੰਸਥਾ ਸ੍ਰੋ: ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਤੋਂ ਇਕ ਮੁਸਤਨਿਦ (ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ) ਟੀਕੇ ਦੀ ਆਸ ਲਾਈ ਬੈਠੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਰਾਹੀਂ ਸਾਰਾ ਸਿਖ-ਜਗਤ ਲਾਭ ਲੈ ਸਕੇ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਤਾ ਉਤੇ ਗੌਰਵ ਕਰ ਸਕੇ।

ਸ੍ਰੋ: ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਮਾਂ ਗਵਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰਮਤੀ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਮੰਡਲੀ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹੇ ਮੁਸਤਨਿਦ (ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ) ਟੀਕੇ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਬਣਦਾ ਹੈ।

੭. ਫੁਟਕਲ

ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਬਜ਼ਾਰੀ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 'ਤੇ ਸ੍ਰੋ: ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਸੈਂਚੀਆਂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਛਪਾਈ ਕਈ ਗੁਣਾ ਸ਼ੁੱਧ ਅਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਹ ਛਪਾਈ ਅਸ਼ੁਧੀਆਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਸੈਂਚੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਛਪਾਈ ਵਿਚ ਉਸ ਪੱਧਰ ਦੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਹੀਂ ਵਰਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਜਿੰਨੀ ਕੁ ਸਾਵਧਾਨੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿੰਨੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੀ ਪੰਥ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸੰਸਥਾ ਤੋਂ ਸਿੱਖ-ਜਗਤ ਆਸ ਰਖਦਾ ਹੈ।

ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਦੀ ਛਪਾਈ ਵਿਚ ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਜਿਥੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਇਸ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਸਾਖ ਨੂੰ ਧੁੰਦਲਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਇਹ ਸਿੱਖ-ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਰੋਹ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੀ ਹੈ।

ਸੋ, ਸਾਰਾ ਤਾਣ ਲਾ ਕੇ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਸੈਂਚੀਆਂ ਦੀ ਛਪਾਈ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਨਾ ਰਹੇ ਅਤੇ ਸ਼ੁਧ ਛਪਾਈ ਉਤੇ ਹਰੇਕ ਸਿਖ ਗੌਰਵ ਕਰ ਸਕੇ।

ਹਥ ਲਿਖਤ ਤਕਨੀਕ ਮਗਰੋਂ ਛਾਪੇ ਦੀ ਤਕਨੀਕ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਕੰਪਿਊਟਰ ਦੀ ਤਕਨੀਕ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੈ।

ਜੇਕਰ ਡਾਟਾ (**data**) ਕੰਪਿਊਟਰ ਵਿਚ ਵੀ ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਵਾਲਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਅਸ਼ੁਧੀਆਂ ਅਗੇ ਤੋਂ ਅਗੇ ਚਲਦੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਵੱਡੀ ਹਾਨੀ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ-ਪੰਥ ਦੇ ਦਾਸ,
੧. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ "ਵੇਦਾਂਤੀ" ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੇਦਾਂਤੀ
੨. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ 'ਤਲਵਾੜਾ'
੩. ਹਰਿਬੰਸ ਸਿੰਘ
੪. ਵਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਵਿਕਰਮ ਸਿੰਘ
੫. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਬਧਨੀ ਕਲਾਂ
੬. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਰਿਪੋਰਟ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:-

੧. ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ,
੨. ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਹਿਬ, ਸ਼੍ਰੋ: ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੁਦਿਆਂ ਉਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਘੋਖਵੀਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਕੇ ਨਿਰਣੇ ਲਏ ਜਾਣ। ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਮਸਲਿਆਂ ਦੀ ਸਪਸ਼ਟਤਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੱਦ ਲਿਆ ਜਾਵੇ।

ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੇਦਾਂਤੀ

ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੇਦਾਂਤੀ
(ਕਨਵੀਨਰ)

ਸੂਚਨਾ ਹਿਤ ਉਤਾਰਾ:-

੧. ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ, ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ।
੨. ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਹਿਬ, ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ।

ਅੰਤਿਕਾ ਸੂਚੀ

ਅੰਤਿਕਾ-ੳ (ਹਵਾਲਾ ਰਿਪੋਰਟ ੩.੧)

- ਸ਼੍ਰੋ: ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਲੜੀਦਾਰ ਸਰੂਪ (ਸੰਨ ੧੯੯੧) ਅਤੇ ਪਦ-ਛੇਦ ਸਰੂਪ (ਸੰਨ ੧੯੯੪) ਵਿਚਲੇ ਪਾਠ-ਭੇਦ।

ਅੰਤਿਕਾ - ਅ-ੲ-ਸ (ਹਵਾਲਾ ਰਿਪੋਰਟ ੩.੨.੩)

- ਸ਼੍ਰੋ: ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਲੜੀਦਾਰ ਸਰੂਪ, ਪਦ-ਛੇਦ ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਸੰਚੀਆਂ ਵਿਚ ਭਾਰ-ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਪਰਸਪਰ ਭੇਦ:-

(੧) ਲੜੀਦਾਰ ਅਤੇ ਪਦ-ਛੇਦ ਸਰੂਪ ਵਿਚਲੇ ਭਾਰ-ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਪਰਸਪਰ ਭੇਦ। ਅੰਤਿਕਾ-ਅ

(੨) ਲੜੀਦਾਰ ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਦੀ ਸਤਵੀਂ ਛਾਪ ਵਿਚਲੇ ਭਾਰ-ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਪਰਸਪਰ ਭੇਦ। ਅੰਤਿਕਾ-ੲ

(੩) ਲੜੀਦਾਰ ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਦੀ ਦੂਜੀ/ਤੀਜੀ ਛਾਪ ਵਿਚਲੇ ਭਾਰ-ਚਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਪਰਸਪਰ ਭੇਦ। ਅੰਤਿਕਾ-ਸ

ਅੰਤਿਕਾ-ਹ (ਹਵਾਲਾ ਰਿਪੋਰਟ ੩.੨.੪)

- ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚਲੀਆਂ ਕੁਝ ਤੁਕਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਲੇ ਕੁਝ ਸਬਦਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਅਖਰ ਥਲੇ ਲੜੀਦਾਰ ਸਰੂਪ ਵਿਚ (.) ਅਤੇ ਪਦ-ਛੇਦ ਸਰੂਪ ਵਿਚ (\) ਚਿੰਨ੍ਹ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਰੂਪ ਸਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸਹੀ ਧੁਨੀ ਕੀ ਹੈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੰਥਕ-ਪਧਰ ਤੇ ਨਿਰਣਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਅੰਤਿਕਾ-ਕ (ਹਵਾਲਾ ਰਿਪੋਰਟ ੩.੩)

- ਸ਼੍ਰੋ: ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਲੜੀਦਾਰ ਸਰੂਪ ਵਿਚਲੇ ਅਖਰਾਂ ਅਤੇ ਲਗਾਂ-ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਟੁਟ-ਭਜ ਦੀ ਸੂਚੀ।

ਅੰਤਿਕਾ-ਖ-ਗ-ਘ (ਹਵਾਲਾ ਰਿਪੋਰਟ ੩.੪.੧, ੨, ੩)

- ਸ਼੍ਰੋ: ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਸੰਚੀਆਂ ਵਿਚ ਨਾਸਕੀ-ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਛਪਾਈ ਬਾਰੇ ਪਰਸਪਰ ਭੇਦ:-

(੧) ਨਾਸਕੀ-ਚਿੰਨ੍ਹ (•) ਛਪਾਈ ਵਿਚ ਸਹੀ ਥਾਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਲਗੇ ਹੋਏ। ਅੰਤਿਕਾ-ਖ

(੨) ਟੂਕ-ਮਾਤ੍ਰ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਜਿਥੇ ਮੂਲਕ-ਅੰਗੀ ਨਾਸਕੀ-ਚਿੰਨ੍ਹ ਛਪਾਈ ਵਿਚ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। ਅੰਤਿਕਾ-ਗ

(੩) ਪਾਵਨ ਸਰੂਪਾਂ (ਲੜੀਦਾਰ ਅਤੇ ਪਦ-ਛੇਦ) ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਸੰਚੀਆਂ ਵਿਚ ਨਾਸਕੀ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਪਰਸਪਰ ਭੇਦ। ਅੰਤਿਕਾ-ਘ

ਅੰਤਿਕਾ-ਙ-ਚ-ਛ (੩.੫)

- ਸ਼੍ਰੋ: ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪਾਂ (ਲੜੀਦਾਰ ਅਤੇ ਪਦ-ਛੇਦ) ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਸੰਚੀਆਂ ਵਿਚ ਬਿਸਰਾਮ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਫਰਕ:-

(੧) ਲੜੀਦਾਰ ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਪਦ-ਛੇਦ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਬਿਸ੍ਰਾਮ-ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਫਰਕ। ਅੰਤਿਕਾ-ਙ

(੨) ਲੜੀਦਾਰ ਬੀੜ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਦੀ ਦੂਜੀ/ਤੀਜੀ ਛਾਪ ਵਿਚ ਬਿਸ੍ਰਾਮ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਪਰਸਪਰ ਫਰਕ। ਅੰਤਿਕਾ-ਚ

(੩) ਲੜੀਦਾਰ ਬੀੜ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਦੀ ਸਤਵੀਂ ਛਾਪ ਵਿਚ ਬਿਸ੍ਰਾਮ-ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਪਰਸਪਰ ਫਰਕ। ਅੰਤਿਕਾ-ਛ

ਅੰਤਿਕਾ-ਜ-ਝ-ਞ-ਟ (ਹਵਾਲਾ ਰਿਪੋਰਟ ੩.੬)

- ਸ਼੍ਰੋ; ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਦੀਆਂ ਐਡੀਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਪਰਸਪਰ ਭੇਦ:-

(੧) ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਦੇ ਪਰਸਪਰ ਫਰਕ। ਅੰਤਿਕਾ-ਜ

(੨) ਅਖਰਾਂ ਦੇ ਪਰਸਪਰ ਫਰਕ। ਅੰਤਿਕਾ-ਝ

(੩) ਲਗਾਂ-ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਪਰਸਪਰ ਭੇਦ। ਅੰਤਿਕਾ-ਞ

(੪)- ਅੰਕਾਂ ਦੇ ਪਰਸਪਰ ਭੇਦ। ਅੰਤਿਕਾ-ਟ

ਅੰਤਿਕਾ-ਠ-ਡ-ਢ-ਣ (ਹਵਾਲਾ ਰਿਪੋਰਟ ੩.੭)

- ਸ਼੍ਰੋ: ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਦੀ ਵਰਤਮਾਨ ਛਾਪ (ਸੰਨ ੧੯੯੧-ਲੜੀਦਾਰ ਅਤੇ ਸੰਨ ੧੯੯੪-ਪਦ-ਛੇਦ) ਵਿਚ ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵੀ ਉਕਾਈਆਂ ਦੀਆਂ ਟੂਕ-ਮਾਤ੍ਰ ਉਦਾਹਰਣਾਂ:-

(੧) ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਸਿਰਲੇਖ ਛਪਣੋਂ ਰਹੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਾਂ ਅਧੂਰੇ ਸਿਰਲੇਖ ਛਪੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਅੰਤਿਕਾ-ਠ

(੨) ਲੜੀਦਾਰ ਸਰੂਪ, ਪਦ-ਛੇਦ ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਸੰਚੀਆਂ ਵਿਚ ਅੰਕਾਂ ਦੇ ਪਰਸਪਰ ਭੇਦ। ਅੰਤਿਕਾ-ਡ

(੩) ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਵਿਚ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਵਡੇ ਘਰ ਮਗਰੋਂ ਛੋਟਾ ਘਰ ਛਾਪਿਆ ਹੋਇਆ। ਅੰਤਿਕਾ-ਢ

(੪) ਛਾਪੇ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵੀ ਲਗ-ਮਾਤ੍ਰੀ ਉਕਾਈਆਂ ਦੀਆਂ ਟੂਕ-ਮਾਤ੍ਰ ਉਦਾਹਰਣਾਂ। ਅੰਤਿਕਾ-ਣ

ਅੰਤਿਕਾ-ਤ (ਹਵਾਲਾ ਰਿਪੋਰਟ ੩.੮)

- ਛਾਪੇ ਦੇ ਆਰੰਭ-ਕਾਲ ਵਿਚ ਵਪਾਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕਾਂ ਵਲੋਂ ਛਪੇ "ਗਲਤੀ-ਨਾਮਾ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕਾ" ਦਾ ਨਮੂਨਾ।

ਅੰਤਿਕਾ-ਥ (ਹਵਾਲਾ ਰਿਪੋਰਟ ੪.੨)

ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਦੀਆਂ ਸੰਚੀਆਂ ਵਿਚ ਮੂਲ-ਬਾਣੀ ਦੀ ਛਪਾਈ ਸਮੇਂ ਸ਼ਬਦਾਰਥੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰੀ ਬੀੜ ਦੇ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਅਣਦੇਖੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ।

ਅੰਤਿਕਾ------ਦ-ਧ (ਹਵਾਲਾ ਰਿਪੋਰਟ ੪.੩)

- ਸ਼੍ਰੋ: ਗੁ:ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪਾਂ (ਲੜੀਦਾਰ ਅਤੇ ਪਦ-ਛੇਦ) ਵਿਚ ਛਪੀ ਮੂਲ-ਬਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਰਥ-ਸੰਚੀਆਂ ਵਿਚ ਛਪੀ ਮੂਲ-ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਪਰਸਪਰ-ਭੇਦ:-

(੧) ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਦੀ ਦੂਜੀ/ਤੀਜੀ ਛਾਪ ਵਿਚਲੇ ਪਾਠ-ਭੇਦਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ। ਅੰਤਿਕਾ-ਦ

ਛਾਪ (੨) ਪਾਵਨ ਸਰੂਪਾਂਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਦੀ ਸਤਵੀਂ/ਵਿਚਲੇ ਪਾਠ-ਭੇਦਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ। ਅੰਤਿਕਾ-ਧ

ਅੰਤਿਕਾ-ਨ (ਹਵਾਲਾ ਰਿਪੋਰਟ ੪.੫)

- ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਦੀ ਦੂਜੀ/ਤੀਜੀ, ਚੌਥੀ ਅਤੇ ਸਤਵੀਂ ਐਡੀਸ਼ਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਮਹਲਾ ੯ ਦੀ ਮੂਲ-ਬਾਣੀ ਦੇ ਪਰਸਪਰ ਪਾਠ-ਭੇਦਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ।

(ਸਹਿ-ਲਗਾਂ ਦੀ ਕੁਲ ਗਿਣਤੀ - ੨੪੯ ਪੰਨੇ)

****